د افغانستان اسلامي جمهوري دولت
د لوړو زده کړو وزارت
د خصوصي پوهنتونونو رياست

سلام پوهنتون
د شرعياتو او قانون پوهنځی
د فقه او قانون د ماستری پروګرام

په افغانستان کې د اجباري نکاح صورتونه د اسلامي شريعت او قانون له نظره

(د ماستری رساله)

محصل: سميع الله (صاحبزاده)

لارښود استاد: پوهندوی دکتور عبدالباقي (امين)

کال: ۱۳۹۶

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت

د لوړو زده کړو وزارت

د خصوصي پوهنتونونو رياست

سلام پوهنتون

د شرعياتو او قانون پوهنځی

د فقه او قانون د ماستری پروګرام

په افغانستان کې د اجباري نکاح صورتونه د اسلامي شريعت او قانون له نظره

(د ماستری رساله)

محصل: سميع الله (صاحبزاده)

لارښود استاد: پوهنوال دکتور عبدالباقي (امين)

کال: ۱۳۹۶

بسم الله الرحمن الرحيم

سلام پوهنتون

د شرعیات اوقانون پوهنځی

د فقه اوقانون دیپارتمنټ

د ماسترۍ بورډ

تـــصـدیـق نـــامـــه

ښاغلی سمیع الله د محمد افضل زوی د ID: Sh-msf-95-131 نمبر لرونکی، د فقه اوقانون د څلورمې دورې محصل د ماسترۍ مرحلې رساله چې عنوان یې: په افغانستان کې د اجباری نکاح صورتونه د اسلامي شریعت او قانون له نظره دی، د چهارشنبې ورځ په ۱۳۹۸/۶/۶ هـ ل نېټه یې په بریالیتوب سره دفاع کړه او د حکم پلاوي د ارزونې پر اساس د 95 (نمرو په عدد) نخڅه لوی نمرو (نمرو په حروفو) مستحق وګرځید، له الله تعالی څخه ورته د لازیاتې بریا غوښتونکي یو.

د حکم پلاوي اعضاء :

شماره	داستاذ نوم	عضویت	لاسلیک
۱	دکتور شیرعلي ظریفي	دحکم پلاوي عضو	
۲	استاذ وزیر محمد سعیدي	د حکم پلاوي عضو	
۳	دکتور عبد الباقي امین	لاربښود او دحکم پلاوي مشر	

دماسترۍ د بورډ آمر.................... علمی مرستیال....................

د موضوع لنډيز

دا څېړنه چې (په افغانستان کې د اجباري نکاح صورتونه د اسلامي شریعت او قانون له نظره) تر عنوان لاندې لیکل شوې، په پیلیزه (مقدمه)، دوه فصلونو، پایلې، وړاندیزونه، د آیاتونو لړلیک، د احادیثو لړلیک، د اعلامو لړلیک، مأخذونه او په آخر کې د عربي او انګلیسي ژبو په لنډیزونو باندې مشتمله ده.

پیلیزه کې د موضوع اهمیت، ضرورت، د اختیارولو سبب، موخه، د موضوع په اړه پخوانۍ لیکنې، سوالونه، ستونزې او ترتیب یې بیان شوي دي. اول فصل د نکاح او اجبار لپاره ځانګړی شوی دی او دویم فصل په افغانستان کې د اجباري نکاح صورتونه، په شریعت او قانون کې د همدې صورتونو څېړنه او د اجباري نکاح پایلو لپاره ځانګړی شوی دی، چې په دې فصل کې د ټول افغانستان د اوو زونونو په استازیتوب له نهو کسانو سره تفصیلي مرکې هم شوي دي، چې هر یو یې د خپلې سیمې اجباری ودونه تشریح کړي دي.

په افغانستان کې د اجباري نکاح صورتونه په عمومي توګه پنځه ډوله دي، اول: په بدوکې د نجونو ورکول، دویم: د مخې یا د بدل واده، درېیم: د ماشومانو ودول، څلورم: د کونډې واده کول په زور باندې او پنځم: د پیسو په مقابل کې د نجلۍ ورکول.

په ښځه باندې څوک اجباري ولایت نه لري او د اجبار په دې پورتنیو صورتونو کې که چا کومه نجلۍ یا ښځه په جبر په نکاح ورکړه نکاح یې نه صحیح کیږي او د ماشومې په اړه د فقه نظر دادی، چې پلار دا حق لري چې خپله وړه لور چاته په نکاح ورکړي، ځکه چې هغه په خپله وړه لور باندې اجباري ولایت لري، خو په دې شرط چې د لور پکې ښیګڼه او خوشحالي وي.

د ښځې پر ضد د تاوتریخوالي د منع په قانون کې اجبار کوونکي ته د بند جزاء ټاکل شوې، په بدو کې د نجلۍ ورکوونکي او په نکاح کوونکي ته تر لسو کلونو او په دې کې ذیدخل اشخاصو (شاهد، وکیل، مصلح او عاقد) ته لږ تر لږه تر دوه کلونو پورې د بند جزاء ګاني ټاکل شوي دي او نکاح یې هم فسخ بللې ده، د ماشومې سره نکاح کوونکي ته یا له هغې ښځې سره چې د واده قانوني عمر یې پوره کړی وي د هغې له خوښې پرته هغې سره واده کوونکي ته د متوسط بند جزاء ټاکل شوې ده، چې له دوو کلونو څخه باید کمه نه وي او د ښځې د غوښتنې په صورت کې یې نکاح هم فسخ بللې ده، همداراز هغه شخص ته چې د واده په پلمه ښځه خرڅوي، یا یې اخلي، یا هم د دوی تر منځ واسطه جوړیږي، ترلسو کلونو پورې د بند جزاء

ټاکل شوې ده. په مدني قانون کې د مخې یا د بدل واده صحیح بلل شوی او دواړو ښځو ته د مهر مثل ورکولو حکم شوی دی.

زما د مختلفو مرکو څخه دا خبره معلومه شوه چې په هیواد کې اجباري ودونه په زیاته پیمانه شتون لري چې هر یو یې له ځان سره زیات مشکلات لري او دا مشکلات زوجینو، کورنۍ خصوصا اطفالوته متوجه دي.

د اجباري نکاح ناوړه پایلې: په عامه توګه ویلای شو چې د اجباري ودونو په پایله کې قتل، ځان وژنه، له کور څخه تښتیدل، طلاق اخیستل، یا بل واده کول رامنځته کیږي او یا دغسې میرمنې د ټول عمر له پاره په خپل ژوند کې ظلم ګالي.

له پورتنیو ستونزو سره اجباري ودونه له ځان سره رواني منفي اغیزې هم لري، لکه جسمي ستونزې، عصبي دردونه، په ژورخپګان اخته کېدل، فکري ستونزې، ښځه او میړه یو بل نه درک کول، خیانت او تاوتریخوالی، بشري حقونو ته پاملرنه نه کول، د کورنۍ، ښځې او میړه خپل مینځي خوشحالي له منځه تلل، جرم او جنایت ته لاس اچول، د زیږیدلو پر مهال د ماشوم او مور مړینه، له وخته وړاندې ماشوم زیږېدل، معلولیت لرونکي ماشومان، د زده کړې پرېښودل او د ناروغې ټولنې را مینځته کیدل.

کله چې اجباری ودونه زیات شمیر مشکلات په کورنۍ او ټولنه کې رامنځ ته کوي له همدې کبله شریعت او قانون دواړو له دغه ډول ودونو څخه منع کړې ده.

د موضوعاتو لړلیک

ډالۍ.. Error! Bookmark not defined.

مننه.. Error! Bookmark not defined.

د موضوع لنډیز 5

د موضوعاتو لړلیک.. 7

پیلیزه .... Error! Bookmark not defined.

لومړی فصل .... Error! Bookmark not defined.

د نکاح او اجبار پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

لومړی مبحث .... Error! Bookmark not defined.

د نکاح پیژندنه، مشروعیت يې، رکنونه يې، شرطونه يې، اقسام يې او احکام يې .. Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب: د نکاح پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

لومړیۍ فرعه: د نکاح لغوي او اصطلاحي معنا Error! Bookmark not defined.

دویمه فرعه: د افغانستان مدنی قانون کې د نکاح تعریف .. Error! Bookmark not defined.

دویم مطلب: د نکاح مشروعیت .... Error! Bookmark not defined.

درېیم مطلب: د نکاح رکنونه.......................... Error! Bookmark not defined.

لومړیۍ فرعه: د رکن لغوي او اصطلاحي معنا . Error! Bookmark not defined.

دویمه فرعه: د نکاح رکنونه .... Error! Bookmark not defined.

دریمه فرعه: ایجاب او قبول .... Error! Bookmark not defined.

څلورم مطلب: د نکاح شرطونه .... Error! Bookmark not defined.

لومړیۍ فرعه: دشرط لغوي او اصطلاحي معنا . Error! Bookmark not defined.

دویمه فرعه: د نکاح شرطونه .... Error! Bookmark not defined.

الف: د انعقاد شرطونه: .... **Error! Bookmark not defined.**

د انعقاد شرطونه په صيغه (ايجاب او قبول) کې .... **Error! Bookmark not defined.**

ب : د نافذيدو شرطونه .... **Error! Bookmark not defined.**

ج : د صحت شرطونه .... **Error! Bookmark not defined.**

د: د لزوم شرطونه .... **Error! Bookmark not defined.**

هـ : د افغانستان په مدني قانون کې د نکاح شرطونه ... **Error! Bookmark not defined.**

پنځم مطلب: د نکاح اقسام .... **Error! Bookmark not defined.**

شپږم مطلب: د نکاح احکام .... **Error! Bookmark not defined.**

دويم مبحث .... **Error! Bookmark not defined.**

د اجبار پيژندنه، رکنونه يې، شرطونه يې، ډولونه يې، حکم يې او په تصرفاتو کې تأثيرات يې .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مطلب: د اجبار پېژندنه .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړۍ فرعه: د اجبار لغوي او اصطلاحي معنا **Error! Bookmark not defined.**

دويمه فرعه: د ښځې پر ضد د تاوتريخوالي د منع قانون کې د تاوتريخوالي تعريف .... **Error! Bookmark not defined.**

دويم مطلب: د اجبار رکنونه .... **Error! Bookmark not defined.**

دريم مطلب: د اجبار شرطونه .... **Error! Bookmark not defined.**

څلورم مطلب: د اجبار ډولونه .... **Error! Bookmark not defined.**

پنځم مطلب: د اجبار حکم .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړۍ فرعه: د اجبار حکم په شريعت کې...... **Error! Bookmark not defined.**

دويمه فرعه: د اجبار حکم د افغانستان د جزا په قانون کې **Error! Bookmark not defined.**

شپږم مطلب: د اجبار تاثیرات په تصرفاتو کې .... Error! Bookmark not defined.
لومړۍ فرعه: د اجبار تأثیرات په قولي تصرفاتو کې....... Error! Bookmark not defined.
دویمه فرعه: د اجبار تأثیرات په فعلي تصرفاتو کې .... Error! Bookmark not defined.
د لومړي فصل لنډیز .... Error! Bookmark not defined.
دویم فصل .... Error! Bookmark not defined.
په افغانستان کې د اجباري نکاح صورتونه، د هغو څېړنه او پایلې یې Error! Bookmark not defined.
لومړی مبحث .... Error! Bookmark not defined.
د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د نکاح صورتونه . . Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په عمومي ډول په افغانستان کې د نکاح صورتونه Error! Bookmark not defined.
دویم مطلب: د افغانستان په ځینو ولایتونو کې د نکاح په اړه له خلکو سره مرکې Error! Bookmark not defined.
لومړۍ فرعه: د غزني ولایت مرکه .... Error! Bookmark not defined.
دویمه فرعه: د ننګرهار ولایت مرکه .... Error! Bookmark not defined.
دریمه فرعه: د هلمند ولایت مرکه .... Error! Bookmark not defined.
څلورمه فرعه: د کندهار ولایت مرکه............ Error! Bookmark not defined.
پنځمه فرعه: د بدخشان ولایت مرکه............. Error! Bookmark not defined.
شپږمه فرعه: د خوست ولایت مرکه .... Error! Bookmark not defined.
اوومه فرعه: د کندز ولایت مرکه................ Error! Bookmark not defined.
اتمه فرعه: د کابل ولایت مرکه.................... Error! Bookmark not defined.
نهمه فرعه: د تخار ولایت مرکه.................. Error! Bookmark not defined.

درېیم مطلب: په ځینو رسمي ادارو کې د اجباري نکاح د ثبت شوو پېښو شمیر. **Error! Bookmark not defined.**

لومړۍ فرعه: د ښځو چارو د وزارت راپور ... **Error! Bookmark not defined.**

دویمه فرعه: په افغانستان کې د بشري حقونو د خپلواک کمیسون راپور........ **Error! Bookmark not defined.**

دویم مبحث.. **Error! Bookmark not defined.**

اجباري نکاح د شریعت او قانون له نظره............ **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مطلب: په بدوکې د نجونو ورکول.......... **Error! Bookmark not defined.**

لومړۍ فرعه: د ښځې پر ضد د تاوتریخوالي د منع په قانون کې، په بدو کې د ښځې .... **Error! Bookmark not defined.**

دویمه فرعه: اجباري ولایت چا لره ثابت دی؟.. **Error! Bookmark not defined.**

درېیمه فرعه: د اجباري ولایت اسباب .... **Error! Bookmark not defined.**

څلورمه فرعه: د افغانستان مدني قانون د صغیرې په اړه.. **Error! Bookmark not defined.**

پنځمه فرعه: د ښځې پر ضد د تاوترخوالی د منع قانون کې په بدو کې د ورکولو حکم .... **Error! Bookmark not defined.**

دویم مطلب: د مخۍ یا د بدل واده .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړۍ فرعه: په شریعت کې د مخۍ یا د بدل واده.......... **Error! Bookmark not defined.**

دویمه فرعه: د افغانستان په مدني قانون کې د مخۍ یا د بدل نکاح.............. **Error! Bookmark not defined.**

درېیم مطلب: په کم عمرکي د نجلۍ واده کول ..... **Error! Bookmark not defined.**

لومړۍ فرعه: په شریعت کې د وړې نجلۍ د واده حکم .... **Error! Bookmark not defined.**

دویمه فرعه: د ښځې پر ضد د تاوتریخوالی د منع قانون کې د وړې نجلۍ د واده حکم .... **Error! Bookmark not defined.**
څلورم مطلب: د کونډې واده کول په زور سره.... **Error! Bookmark not defined.**
لومړۍ فرعه: په شریعت کې د کونډې واده کول په زور سره... **Error! Bookmark not defined.**
دویمه فرعه: د ښځې پر ضد د تاوتریخوالی د منع په قانون کې د کونډې واده. **Error! Bookmark not defined.**
پنځم مطلب: د پیسو مقابل کې د نجلۍ ورکول ..... **Error! Bookmark not defined.**
لومړۍ فرعه: د نجلۍ له خوښې پرته د هغې نکاح.......... **Error! Bookmark not defined.**
دویمه فرعه: مهر د ښځې حق دی .... **Error! Bookmark not defined.**
اول جزء: مهر په شریعت کې: .... **Error! Bookmark not defined.**
دویم جزء: د افغانستان مدني قانون کې د ښځې مهر: .. **Error! Bookmark not defined.**
دریمه فرعه: د ښځې پر ضد د تاوتریخوالي د منع په قانون کې د واده په بهانه د ښځې .... **Error! Bookmark not defined.**
دریم مبحث .... **Error! Bookmark not defined.**
د اجباري نکاح پایلې...................................... **Error! Bookmark not defined.**
اول مطلب: په بدو کې د نجونو د ورکړې پایله.... **Error! Bookmark not defined.**
دویم مطلب: د اجباري نکاح پایله .... **Error! Bookmark not defined.**
دریم مطلب: په کم عمر کې د نجونو ورکولو پایله........... **Error! Bookmark not defined.**
څلورم مطلب: د بدل د نکاح پایلې .... **Error! Bookmark not defined.**
پنځم مطلب: د اجباري نکاح رواني اغېزې....... **Error! Bookmark not defined.**
د دویم فصل لنډیز .... **Error! Bookmark not defined.**

پایلې .... **Error! Bookmark not defined.**

وړاندیزونه: 16

د آیاتونو لړلیک .... **Error! Bookmark not defined.**

د احادیثو لړلیک .... **Error! Bookmark not defined.**

د اعلامو لړلیک .... **Error! Bookmark not defined.**

مأخذونه 19

خلاصة البحث .... **Error! Bookmark not defined.**

Summary of the Discussion .... **Error! Bookmark not defined.**

پایلې

۱- نکاح په لغت کې یو ځای کولو ته وایي او په اصطلاح کې له هغه عقد څخه عبارت دی، چې د همدغه عقد په واسطه ښځې او میړه ته روا کیږي، چې له یو بل څخه جنسي ګټه واخلي، له سر نه تر پښو پورې یو بل ته وګوري او یو بل لمس کړي، او د دواړو خوا وو حقوق یو په بل باندې لازمیږي، البته د حیض، نفاس، احرام او په ظهار کې مخکې له دینه چې کفاره ورکړي د جماع حرام والی په نورو نصوصو باندې ثابت دی.

۲- اجبار په لغت کې غلبې او اکراه ته وایي او په اصطلاح کې هر هغه انساني ضد عمل دی چې د انسان کرامت، شرافت، عزت، آزادي، حیثیت او انساني شخصیت ته زیان رسوي.

۳- اجبار څلور ارکان لري: اول اجبار کوونکی شخص، دویم اجبار کړای شوی شخص، درېیم هغه قول یا عمل چې اجبار په هغه کې واقع کیږي او څلورم د تهدید هغه اقسام چې اجبار کړای شوي شخص ته متوجه کیږي، لکه: وژل، د کوم اندام قطع کول، د مال له مینځه وړل، وهل او داسې نور.

۴- اجبار پنځه شرطونه لري: اول: اجبار کوونکی باید په هغه کار قدرت ولري چې هغه باندې بل شخص تهدید وي، دویم: هغه شخص چې اجبار ورباندې کیږي، باید د هغه کار له واقع کیدو څخه ویره ولري، چې دی وربانې تهدید شوی دی، درېیم: هغه کار چې اجبار وربانې کیږي مخکې له اجبار څخه منع شوی وي، لکه: وهل، ټکول، مړه کول یا داسې نور، څلورم: هغه تهدید چې انسان ته متوجه دی، هغه به یا د انسان له مینځه وړل وي، یا د کوم اندام قطع کول وي او یا به داسې کار وي، چې انسان مجبور کوي او رضایت یې له مینځه وړي او پنځم: اجبار باید په ناحقه او ظلم سره وي.

۵- اجبار په دوه اعتبارونو ویشل شوی دی، یو په اعتبار د هغه کار سره چې اجبار په هغه کې واقع کیږي هغه په دوه ډوله دی، اول: اجبار په حقه باندې، دویم: اجبار په ناحقه باندې.

بل په اعتبار د اقسامو د تهدید سره هم په دوه ډوله دی، اول: اجبار تام دویم: اجبار ناقص.

۶- د اجبار کوونکي له پاره جبر حرام دی، او د اجبار کړای شوي په حق کې، د هغه خوښه له مینځه ځي، خو په تام اجبار کې له خوښې سره اختیار هم له مینځه ځي او په ناقص

اجبار کې بیا اختیار لا پاتې وي، نو ځکه اجبار د ده په تصرفاتو باندې تأثیر هم لري، چې په لاندې ډول دی.

۷- د اجبار کړای شوي شخص تصرفات به یا قول وي یا عمل، که قول وي، هغه به یا اقرار وي یا انشاء، که اقرار وي، مثلاً: یو څوک په جبر اقرار وکړي، چې فلاني سړي ماته دومره پیسې راکړې وې، نو اقرار یې باطل دی او کوم شی په ده باندې نه لازمیږي او که انشاء وي، نو هغه به یا د فسخ کیدو احتمال لري، یا به یې نه لري، که د فسخې احتمال یې درلود، لکه: بیع، اجاره او داسې نور عقدونه، نو دا به موقوف وي د اجبار کړای شوي شخص تر اجازې پورې، یعنې که له اجبار څخه وروسته یې د دغه عقد اجازه وکړه، نو عقد صحیح کیږي او که اجازه یې ونه کړه، نو عقد هم نه صحیح کیږي او که د فسخې احتمال یې نه درلود، لکه: نکاح، طلاق، رجعت، ظهار ، قسم او ایلاء نو داقسم قولي تصرفات لکه څرنګه چې عادي حالت کې صحیح کیږي، د ټوکو او اجبار په حالت کې هم صحیح کیږي، البته دا خبره د احنافو نزد ده، اما د جمهور فقهاؤو په نزد هر قسم خبره چې په جبر په چا وویل شي، هغه خبره یې باطله ده او کوم حکم ورباندې نه مرتب کیږي.

او که د نوموړي شخص تصرف عمل وي هغه بیا څلورو حالته لري ، یا به داسې کار وي چې بغیر له اجبار څخه هم جائز وي، لکه: خوړل او څښکل، یا به داسې کار وي چې شارع د ضرورت په وخت کې مباح کړی وي، لکه: د شرابو څښکل یا له مردارې څخه خوړل، یا به داسې کار وي چې شارع د ضرورت په وخت کې هغه ته رخصت ورکړی وي، لکه: د دین سپکاوی یا په ظاهره باندې کافریدل، البته دا ظاهري کفر ته په هغه صورت کې رخصت ورکړای شوی چې د زړه په ایمان کې یې هیڅ کوم خلل رانه شي او یا به داسې کار وي، چې په هیڅ صورت کې مسلمان ته روا نه وي، لکه: په ناحقه باندې د انسان وژل، نو په اولو دوه وو صورتونو کې په مجبَر لازم دی چې له اجبار څخه ځان وژغوري او هغه کار دې وکړي چې ورته مجبور کړای شوی، په دریم صورت کې که اجبار قبول او تکلیف یې تحمل کړي او د دین سپکاوی ونه کړي یا په ظاهره هم کافر نه شي، نو مستحق د اجر او ثواب ګرځي او که دا کار وکړي او ځان له اجبار څخه خلاص کړي، بیا هم کومه ګناه ورباندې نشته، اما په څلورم صورت کې بلکل ورته جائز نه دی، چې بل انسان دې په ناحقه قتل کړي.

۸- اجباري ولایت دیته وایي: چې ولي د هغه کس په باره کې د نکاح عقد ترسره کړي، چې په هغه باندې ولایت لري او دا نکاح صحیحه هم شي، که د هغه خوښه وي او که نه وي.

اختیاري ولایت دیته وایي: چې ولي د هغه کس په باره کې د نکاح عقد ترسره کړي، چې په هغه باندې ولایت لري، اما دا نکاح هغه وخت صحیح شي، چې هغه اجازه وکړي.

که د اجباري ولایت تعریف ته وګورو، نو زما په نظر په افغانستان کې تقریباً پنځه نوي فیصده نکاح ګاني د اجباري نکاح لاندې راځي، ځکه چې په افغانستان کې په ډېره زیاته پیمانه ودونه د مور او پلار په خوښه کیږي، هغه داسې چې کله مور او پلار اولادونو ته کوم ځای د واوده له پاره وټاکي، نو په هغه کورنیو کې چې له تمدن څخه لرې پاتې دي، په زور په هلک او نجلۍ باندې دا واده منل کیږي او په متمدنو کورنیو کې بیا اولادونه دا واده په دې خاطر مني، چې مور او پلار یې خفه نه شي.

۹- خلک خپلې لورګانې یا خویندې په دوه صورتونو کې په بدو کې ورکوي، یو داچې کله یو سړی یو څوک مړ کړي، نو قومي مشران پرېکړه وکړي، چې د قاتل کورنۍ باید د مقتول کورنۍ ته په بدو کې یوه یا دوې نجونې ورکړي، بل داچې کله یو هلک د یوې کورنۍ څخه یوه نجلۍ وتښته وي، نو قومي مشران پرېکړه وکړي، چې د هلک کورنۍ باید د نجلۍ کورنۍ ته په بدو کې نجلۍ ورکړي، دا کار په پښتنو سیمو کې پخوا زیات وو او اوس ډېر کم شوی دی، اما لا تراوسه بلکل له مینځه نه دی تللی، ځکه چې د ډېرو ولایتونو په اطرافي سیمو کې اوس هم په کمه کچه موجود دی، دوی دا کار په دې خاطر کوي، چې د دوه کورنیو تر مینځ دښمني په دوستي سره بدله شي، اما بالعکس هغه دښمني نوره هم زیاتیږي، خو په دري ژبو سیمو کې په خاصه توګه د ولایتونو په مرکزي سیمو کې بلکل نشته.

۱۰- دوه کورنۍ خپل مینځ کې یو د بل ځامنو ته خپلې لونې ورکړي او یو له بل څخه د واده مصارف نه اخلي هر یو د خپلو د ځامنو د واده مصارف په خپله کوي، پښتانه دا ډول واده ته د مخې واده وایي او دري ژبي ورته د بدل واده وایي، دا ډول واده په ټول افغانستان کې معمول دی، اګرکه په ځینو ولایتونو کې طریقه یې لږ څه توپیر لري، لکه په بدخشان ولایت کې د مخې په واده کې دواړه خواوې یو له بل څخه د واده مصارف هم اخلي. خلک داقسم واده د دوه اهدافو په خاطر کوي، یو داچې د ځوی په واده کې مصارف وربانديې کم راشي، بل داچې که کومه کورنۍ د یو په لور باندې څه ظلم او زیاتی وکړي نو مقابل لوری د انتقام په نیت د هغوی په لور هم هماغه سې کوي.

۱۱- ځېنې خلک خپلې لونې مخکې له دینه چې د واده قانوني عمر ته ورسیږي، واده کوي، د خلکو دا کار دوه لامله لري، یو د فقر له امله، ځکه چې په افغانستان کې فقر زیات دی او په عمومي توګه خلک دا نظر هم لري، چې لور د پردي کور ده، نو په دې خاطر چې له پردي مسؤولیت څخه یې ځان خلاص کړی وي، مخکې له دینه چې لور یې د واده قانوني عمر پوره کړي، ورکوي یې، بل په دې خاطر چې ځېنې کورنۍ غواړي خپلو اولادونو ته په خپلوانو

کې واده وکړي، نو همدغه فکر يې دېته هڅه وي، چې په کم عمر کې يا خپله لور ورکړي، يا خپل ځوی ته واده وکړي.

۱۲- له خلکو سره د کونډې په اړه مختلف ذهنيتونه دي، په ډېرو خلکو کې داسې معمول دی، چې په کور کې يې کله کومه ښځه کونډه شي، که چيرې هغه بل واده نه کوي، نو بايد په همدې کور کې د عمر تر آخره ووسي او که واده کوي، نو هم بايد په همدې کورنی کې يې وکړي، هغې ته دا اجازه نه ورکول کيږي، چې پخپله خوښه د ميړه له کورنۍ پرته له بل چا سره واده وکړي، ځکه چې دغه کونډه هغوی خپل حق ګڼي او دا ورته بې‌غرتي ښکاري چې سنګه دې له داسې ښځې سره بل څوک واده وکړي، چې د هغه د دوی حق دی، اما په ځينو سيمو کې داسې معمول دی چې د خپل کور کونډې ته مکمل اختيار ورکوي چې له هر چاسره يې خوښه وي واده وکړي دا کار د بدخشان او هلمند په ځينو ولسواليو کې معمول دی، او په ځينو خلکو کې بيا داسې معمول دی چې په کور کې يې کله کومه ښځه کونده شي نو که د هغې په واده باندې د ميړه د ورونو پيسې مصرف شوي وي نو بيا اختيار نه لري چې پخپله خوښه له بل چا سره واده وکړي او که د ورونو پيسې ورباندې نه وي مصرف شوي نو بيا اختيار ورکول کيږي چې دا کار د غزني ولايت په ځينو ولسواليو کې معمول دی.

۱۳- داسې ډير کم او نادر پېښيږي، چې د اجباري نکاح پايله دې ښه وي، د مثال په توګه: يوه نجلۍ کله چې په بدو کې ورکړل شي، بيا هغه کورنۍ چې په بدو کې نجلۍ ورکړای شوې له هغې سره دې ښه ژوند وکړي، يعنې ظلم ورباندې ونه کړي، حقوق يې مراعات کړي او د خپل مړ شوي شخص انتقام ترې وانخلي، يا د مخۍ په واده کې مثلاً د يو نفر لور لېته وي، يا ژبه وره وي، يا کوم بل مشکل ولري، نو د خسر په کور کې که په هغې کومه سختي راشي مقابل لوری د خپلې نږور څخه د خپلې لور انتقام وانخلي او د خپلې لور ملامتي ومني، اما اکثره وخت داسې پېښيږي، چې د اجباري ودونو په پايله کې يا قتل وي، يا ځان وژنه، يا له کور څخه تښتېدل او يا هم ټول عمر په ظلم کې تيرول وي. همدارنګه اجباري ودونه رواني منفي اغېزې هم لري، مثلاً: عصبي دردونه پيدا کيدل، په ژورخپګان اخته کېدل، بشري حقونو ته پاملرنه نه کول، ښځه او ميړه يو بل نه درک کول او فکري ستونزې رامينځ ته کيدل، د زده کړو پرېښودل، جرم او جنايت کول، د ماشوم د پيدايښت پر مهال د ماشوم او مور د مړيني احتمال زياتيدل، له وخته وړاندې د ماشوم زيږېدل، ماشومانو ته ذهني ستونزې پيداکيدل او د ناروغي ټولني را مينځته کيدل.

وړاندیزونه:

که وغواړو چې زموږ ټولنه له اجباري ودونو او ناوړه دودونو څخه خلاصه شي، نو موږ باید ټول د دغه کار له مینځه وړلو کې په ګډه ونډه واخلو، که هغه حکومت دی، که علماء دي، که د کورنیو مشران دي، که ځوانان دي او که رسنۍ، په دې اړه زه ځینې وړاندیزونه لرم.

۱- زما وړاندیز مقننې قوې ته دادی چې: د اجباري نکاح د مخنیوي له پاره باید داسې قانون جوړ کړي، چې اجبار کوونکي ته پکې سخته جزاء ټاکل شوې وي، اګر که د ښځې پر ضد د تاتریخوالي د منع په قانون کې ځینې جزاء ګانې ورته ټاکلې دي، اما زما په نظر هغه بسنه نه کوي، داسې جزاء ګانې ټاکل پکار دي، چې خلک هغې ته په کتو سره خپله له دغه نا وړه کار څخه لاس واخلي.

۲- زما وړاندیز اجرائیې قوې ته دادی چې: د اجباري نکاح د مخنیوي له پاره باید جدې ګامونه پورته کړي، یعنې د اجباري نکاح لاملین په عاجله توګه بندیان کړي او سخت تعامل دې ورسره وکړي، ترڅو هر نفر له خپل شرعي حق څخه – چې په خپله خوښه خپل ځان ته د ژوند شریک ټاکل دي- ګټه واخلي. همداراز د عامه پوهاوي له پاره باید یو شمېر پروګرامونه جوړ کړي؛ ترڅو خلک د اجباري نکاح له ناوړه پایلو څخه خبر او ځان ترېنه وژغوري.

۳- زما وړاندیز قضائې قوې ته دادی چې: هغو کسانو ته چې د اجباري نکاح په ګناه بندیان دي سخته ترینه جزاء وټاکي، یا د تعذیري جزاء ګانو په لړ کې داسې جزاء ورکړي، چې د نورو خلکو له پاره عبرت شي.

۴- زموږ په ټولنه کې چې هر څیړونکی په هره برخه کې څیړنه کوي، د همغې برخې اړوندو اداروته زما وړاندیز دادی، چې خپل معلومات له څیړونکو څخه ونه سپموي، ترڅو څیړونکو سره کومک شوی او د هغوی څیړنه په آسانه توګه ترسره شي.

۵- علماء کرامو ته زما وړاندیز دادی چې هغوی هم باید د منبرونو له لارې خلکو ته د هغوی هغه حقوق بیان کړي، چې شریعت ورکړي او په ځانګړې توګه د ښځو حقوق، ځکه چې ډېرې ښځې له خپلو حقوقو څخه خبرې نه دي، په خاصه توګه له دې حق څخه چې هغوی په خپله خوښه د خپل ځان له پاره د ژوند شریک ټاکلی شي، که هغه پیغله وي او که کونډه؛ ترڅو د خلکو له ذهنونو څخه هغه جاهلانه مفکوره ووځي، چې د ښځو په اړه یې لري، یعنې ښځې ته د یو انسان په نظر نه بلکه د یو متاع یا سامان په سترګه ګوري، چې کوم ډول یې خوښه وي هماغه سې یې استعماله وي، نو علماوو به په دې کار سره خپل مسؤولیت اداء، د

اجباري ودونو لمن له ټولنې څخه ټوله او له هغه بدبختیو څخه به هم زموږ ټولنه پاکه شي، چې د اجباري ودونو څخه رامینځ ته شوي. که هغه قتل دی، که ځان وژنه، که له کور څخه تېښتېدل دي او که داسې نور.

۶- د کورنیو مشران دې باید د اولادونو د واده په اړه له هغوی سره مشوره وکړي او د هغوی نظر او خوښې ته دې احترام وکړي، یعنې که کوم ځای د هغوی په خوښه نه وو، نو باید په هغوی جبر او زور ونه کړي، البته له دې کار سره سره دې داسې کورنۍ ورته انتخاب کړي، چې له هغې سره یې ژوند آرامه او خوشحاله تیر شي، او د خپل ژوند تجربې دې هم ورسره شریکې کړي؛ ترڅو دوی په خپل دغه کار سره د اجباري ودونو په له مینځه وړلو کې یو مهم ګام اخیستی وي او د ټولنې د ستونزو له پاره یوه د حل لاره پیدا شوې وي.

۷- ځوانان هغه ټولی دی چې د همدغه اجباري ودونو قرباني کیږي، نو هم دوی باید ډیر زیار وباسي چې د اجباري ودونو مخه ونیسي او د هغو غلطو دودونو پر وړاندې مبارزه وکړي چې د اجباري ودونو لامل ګرځي او خپل د کورنۍ یا قومي مشران پرې نږدي چې د دوی له خپل حق څخه محروم او د دوی خوشخالۍ او آرمانونه له خاورو سره خاورې کړي؛ ترڅو دوی په دغه کار سره له خپل حق څخه دفاع کړې وي او د یو خوشخاله او کامیاله ژوند له پاره یو لامل وګرځي.

۸ - رسنۍ هغه وسیله ده چې د افغانستان هرې سیمې او هرې کورنۍ ته پیغام رسولی شي، نو باید همدا رسنۍ د اجباري ودونو او د هغې ناوړو پایلو په اړه معلومات خپاره کړي ترڅو خلک له اجباري ودونو څخه لاس واخلي او دا لویه ستونزه حل شي.

۹ - زه په دې وتوانیدم چې د ټولو زونونو په استازیتوب له ځینو ولایتونو څخه د اجباري نکاح صورتونه راټول او د هغو څیړنه وکړم، اما که زما څخه وروسته نور څیړونکي غواړي، چې په دې اړه څیړنه وکړي، نو هغوی ته زما وړاندیز دادی، چې په لاندني موضوعاتو کې کولای شي څیړنه وکړي.

د اجباري نکاح صورتونو ترمینځ په ولایتونو او قومونو کې کوم توپیرونه موجود دی؟

کوم لاملونه د اجباري نکاح د رامینځه کیدو لامل ګرځېدلي دي؟

کوم لاملونه د اجباري نکاح د له مینځه وړلو لامل ګرځي؟

په افغانستان کې دود او اسلام، د دواړو پرتله کول.

د اجباري نکاح له قربانیانو سره خبرې اترې او دېته ورته نور موضوعات.

همداراز هغوی ته دا وړاندیز هم کوم، چې د نکاح په برخه کې د ځېړنې له پاره باید یو څو نفره سره یو ځای شي او په دې اړه دې څېړنه وکړي، ځکه دا کار یو نفر ته ستونزمند دی، بل داچې که د یو قوم یا د یو ولایت په اړه څېړنه وکړي دابه ډیره ښه وي، ترڅو د هرقوم او هر ولایت اجباري نکاح صورتونه په ګوته او د له مینځه وړلو له پاره یې د حل لاره پیدا شي.

مأخذونه

١ – قرآن كريم.
٢ - إبراهيم مصطفى - أحمد الزيات - حامد عبد القادر - محمد النجار، **المعجم الوسيط**، ناشر: دار الدعوة ، ب ت .
٣ - ابن الهمام، كمال الدين محمد بن عبدالواحد: **شرح فتح القدير**، طبعه: ٧، بيروت: دار أحياء التراث العربى، كال ١٤٠٦هـ ، ١٩٨٦م .
٤ - ابن سعد، أبو عبد الله محمد بن سعد بن منيع الهاشمي بالولاء، البصري، البغدادي (وفات: ٢٣٠ هـ) **الطبقات الكبرى**، طبعه: ١، دار صادر – بيروت، كال: ١٩٦٨ م .
٥ - ابن عابدين، محمد أمين بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقي الحنفي (وفات: ١٢٥٢هـ)، **رد المحتار على الدر المختار**، طبعه: ٢، بيروت: دار الفكر، كال: ١٤١٢هـ - ١٩٩٢م .
٦ - ابن قدامة، أبو محمد موفق الدين عبد الله بن أحمد بن محمد بن قدامة الجماعيلي المقدسي ثم الدمشقي الحنبلي، (وفات: ٦٢٠هـ)، **المغني لابن قدامة**، مصر، مكتبة القاهرة، كال: ١٣٨٨هـ - ١٩٦٨م .
٧ - ابن نجيم، زين الدين بن ابراهيم بن محمد المصرى: **البحر الرائق شرح كنز الدقائق**، طبعه: ١ ، بيروت: دار الكتب العلمية، كال ١٤١٨هـ ، ١٩٩٧م .
٨ - اسامة ذيب مسعود، **أثرالاجبار في عقد النكاح دراسة مقارنة بين المذاهب الفقهية الأربعة وقانون الأحوال الشخصية الأردني**، د ماستري رساله د نجاح خصوصي پوهنتون، فلسطين ، په ٢٠٠٦، ١٤٢٧هـ كې مناقشه شوې ده.
٩ - الأصبهاني، أبو نعيم أحمد بن عبد الله بن أحمد بن إسحاق بن موسى بن مهران (وفات: ٤٣٠هـ) **مسند الإمام أبي حنيفة رواية أبي نعيم**، طبعه: ١، رياض، مكتبة الكوثر، كال: ١٤١٥ هـ .
١٠ - الافريقى، ابى الفضل ، جمال الدين محمد بن مكرم ابن منظور، **لسان العرب**، طبعه : ٦ ، بيروت دار صادر، كال :٢٠٠٨م .
١١ - البابرتي، محمد بن محمد بن محمود، أكمل الدين أبو عبد الله (وفات: ٧٨٦هـ)، **العناية شرح الهداية**، دار الفكر، ب ت .
١٢ - البخاري، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة أبو عبد الله (وفات: ٢٥٦هـ)، **الأدب المفرد**، طبعه: ١، رياض: مكتبة المعارف للنشر والتوزيع، كال: ١٤١٩ هـ - ١٩٩٨ م.
١٣ - البخارى، محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن المغيرة، **الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وأيامه = صحيح البخاري**، طبعه: ١، دار طوق النجاة كال: ١٤٢٢هـ.

١٤ - بدر الدين العينى، أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسين الغيتابى الحنفى (وفات: ٨٥٥هـ) **عمدة القاري شرح صحيح البخاري**، بيروت: دار إحياء التراث العربي، ب ، ت .
١٥ - البزدوي، علاء الدين عبد العزيز بن أحمد بن محمد، البخاري (وفات: ٧٣٠هـ)، **كشف الأسرار عن أصول فخر الإسلام البزدوي**، طبعه: ١، بيروت: دار الكتب العلمية، كال: ١٤١٨هـ/١٩٩٧م .
١٦ - البغدادي، أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب، (وفات: ٤٦٣هـ)، **تاريخ بغداد**، طبعه: ١، بيروت، دار الغرب الإسلامي، كال: ١٤٢٢هـ - ٢٠٠٢ م .
١٧ - البكري، أبو بكر عثمان بن محمد شطا الدمياطي الشافعي (وفات: ١٣١٠هـ)، **إعانة الطالبين على حل ألفاظ فتح المعين**، طبعه: ١، دار الفكر للطباعة والنشر والتوريع كال: ١٤١٨ هـ - ١٩٩٧ م .
١٨ - البهوتي، منصور بن يونس بن إدريس، (وفات: ١٠٥١)، **شرح منتهى الإرادات**، بيروت: عالم الكتب، كال: ١٩٩٦م .
١٩ - البيهقي أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي بن موسى الخُسْرَوْجِردي الخراساني، (وفات: ٤٥٨ هـ)، **السنن الكبرى**، طبعه:٣، لبنان، بيروت دار الكتب العلمية، كال: ١٤٢٤ هـ - ٢٠٠٣ م .
٢٠ - البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي، **السنن الكبرى**، طبعه : ١، هند: حيدر آباد مجلس دائرة المعارف النظامية ، كال: ١٣٤٤ هـ .
٢١ - الترمذي، أبو عيسى محمد بن عيسى بن سَوْرة بن موسى بن الضحاك، (وفات: 279هـ) **سنن الترمذي**، تحقيق: بشار عواد معروف، ناشر: بيروت - دار الغرب الإسلامي، كال: ١٩٩٨م،
٢٢ - الجرجاني علي بن محمد بن علي، **التعريفات**، طبعه: ١ بيروت دار الكتاب العربي ، كال: ١٤٠٥هـ .
٢٣ - الجوزجاني، أبو عثمان سعيد بن منصور بن شعبة الخراساني (وفات: ٢٢٧هـ)، **سنن سعيد بن منصور**، طبعه: ١، هند: دار السلفية، كال: ١٤٠٣هـ -١٩٨٢م .
٢٤ - الحنبلي، محمّد بن بدر الدين بن عبد الحق ابن بلبان (وفات: ١٠٨٣هـ)، **أخصر المختصرات في الفقه على مذهب الإمام أحمد بن حنبل**، طبعه: ١، بيروت، دار البشائر الإسلامية، كال:١٤١٦هـ .
٢٥ - الحنفي، أبو المعالي برهان الدين محمود بن أحمد بن عبد العزيز بن عمر بن مَازَةَ البخاري (وفات: ٦١٦هـ)، **المحيط البرهاني في الفقه النعماني فقه الإمام أبي حنيفة رضي الله عنه**، طبعه: ١، بيروت لبنان: دار الكتب العلمية، كال: ١٤٢٤ هـ - ٢٠٠٤ م .

٢٦ - الحنفي، سراج الدين عمر بن إبراهيم بن نجيم (وفات ١٠٠٥هـ)، **النهر الفائق شرح كنز الدقائق**، طبعه: ١، دار الكتب العلمية، كال: ١٤٢٢هـ - ٢٠٠٢م .
٢٧ - الخرشي، المالكي، محمد بن عبد الله أبو عبد الله (وفات: ١١٠١هـ)، **شرح مختصر خليل للخرشي**، بيروت: دار الفكر للطباعة، ب ت .
٢٨ - د افغانستان د **جزا قانون** .
٢٩ - د افغانستان **مدنی قانون** .
٣٠ - د حقوق بشر د خپلواک کمیسون سایټ، www.aihrc.org.af
٣١ - د ښځو چارو وزارت د ښځو پر وړاندې د تاوتريخوالي د له منځه وړلو د قانون د تطبيق د ١٣٩٥ کال خپور شوی پنځم راپور. کابل، مطبعه يې نه ده ذکر، کال: ١٣٩٦/ ١١.
٣٢ - د ښځې پر ضد د تاوتريخوالي د منع قانون .
٣٣ - د مشعل سایټ، www. Mashal. org
٣٤ - داماد أفندي، عبد الرحمن بن محمد بن سليمان المدعو بشيخي زاده (وفات: ١٠٧٨هـ)، **مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر**، دار إحياء التراث العربي، ب ت .
٣٥ - الدسوقي، محمد عرفه، **حاشية الدسوقي على الشرح الكبير**، بيروت: دار الفكر، ب ت .
٣٦ - ديوبندي، شيخ الهند مولانا محمود الحسن – عثماني، علامه شبير احمد، پښتوته ترجمه كوونكي: د افغانستان د علماوو يو ټولګی، **کابلی تفسیر**، سعودي، مطبعه: خادم الحرمين الشريفين لملک فهد لطابعة المصحف الشريف، ټول جلدونه: ٢، ب، ت.
٣٧ - الذهبي، الإمام شمس الدين محمد بن أحمد بن عثمان، **سير أعلام النبلاء**، طبعه: ٢، بيروت لبنان: مؤسسة الرسالة، كال: ١٤٠٢هـ -١٩٨٢م .
٣٨ - الرازى، محمد بن أبي بكر بن عبدالقادر، **مختار الصحاح**، بيروت :مكتبة لبنان ناشرون، كال: ١٤١٥ هـ – ١٩٩٥م .
٣٩ - الرملى، شمس الدين محمد بن أبى العباس المنوفى المصرى : **نهاية المحتاج الى شرح المنهاج**، آخري طبعه: مصر: مطبعة البابى الحلبى، كال ١٣٨٦هـ .
٤٠ - الزَّبيدي، محمّد بن محمّد بن عبد الرزّاق الحسيني، أبو الفيض، الملقّب بمرتضى، (وفات: ١٢٠٥هـ)، **تاج العروس من جواهر القاموس**، دار الهداية، ب ت .
٤١ - الزحيلى، استاد دكتور وهبة، **الفقه الاسلامى و ادلته**، طبعه: ٤ ، دمشق، دار الفكر، كال : ١٤٣٣هـ ، ٢٠١٢م .
٤٢ - الزركلي، الدمشقي، خير الدين بن محمود بن محمد بن علي بن فارس، (وفات: ١٣٩٦هـ)، **الأعلام**، طبعه: ١٥، دار العلم للملايين، كال: ٢٠٠٢م .
٤٣ - الزيلعى، فخرالدين عثمان بن على بن محجن ، **تبيين الحقائق شرح كنز الدقائق**، طبعه: ١، القاهره، المطبعه الكبرى الأميرية ، كال ١٣١٣هـ .

٤٤ ـ السِّجِسْتاني، أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي (وفات: ٢٧٥ هـ)، **سنن أبي داود**، ناشر: بيروت المكتبة العصرية، ب ، ت .
٤٥ ـ السِّجِسْتاني، أبو داود سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي، **سنن أبي داود**، طبعه: ١، دار الرسالة العالمية كال:١٤٣٠ هـ ـ ٢٠٠٩ م .
٤٦ ـ السرخسي، محمد بن أحمد بن أبي سهل شمس الأئمة (وفات: ٤٨٣هـ)، **المبسوط**، بيروت : دار المعرفة ، كال: ١٤١٤هـ ـ ١٩٩٣م .
٤٧ ـ الشافعي، أبو عبد الله محمد بن إدريس بن العباس بن عثمان بن شافع المكي (پيداييښت او وفات: ١٥٠ ـ ٢٠٤هـ) **الأم**، الناشر: دار المعرفة – بيروت، كال: ١٤١٠هـ ١٩٩٠م .
٤٨ ـ الصابوني، محمد علي، **صفوة التفاسير**، طبعه: ١، القاهرة: دار الصابوني للطباعة والنشر والتوزيع ، كال: ١٤١٧ هـ ـ ١٩٩٧ م .
٤٩ ـ الصاوى، أحمد: **بلغة السالک لأقرب المسالک الى مذهب الامام مالک على شرح الصغير للدردير**، طبعه: ١، بيروت دار الكتب العلمية، كال ١٩٩٥م .
٥٠ ـ الضبي، أحمد بن محمد بن أحمد بن القاسم (وفات: ٤١٥هـ)، **اللباب في الفقه الشافعي**، طبعه: ١، دار البخارى، المدينة المنورة، المملكة العربية السعودية، كال: ١٤١٦هـ .
٥١ ـ الطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب أبو القاسم، **المعجم الكبير**، طبعه: ٢، موصل: مكتبة العلوم والحكم ، كال: ١٤٠٤ – ١٩٨٣.
٥٢ ـ الطحاوي أبو جعفر أحمد بن محمد بن سلامة بن عبد الملك بن سلمة الأزدي الحجري المصري (وفات: ٣٢١ هـ) **شرح معاني الآثار**، طبعه: ١ ناشر: عالم الكتب، تحقيق: محمد زهري النجار، محمد سيد جاد الحق د ازهر د علماوو څخه دي، كال: ١٤١٤ هـ، ١٩٩٤م .
٥٣ ـ العسقلاني، أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر (وفات: ٨٥٢هـ)، **تهذيب التهذيب**، طبعه ١، الهند: مطبعه دائرة المعارف النظامية، كال: ١٣٢٦هـ .
٥٤ ـ عودة،عبد القادر، **التشريع الجنائي الإسلامي**، بيروت: دار الكاتب العربي، ب ت .
٥٥ ـ الغزنوي، عمر بن إسحق بن أحمد الهندي، أبو حفص الحنفي (وفات: ٧٧٣هـ)، **الغرة المنيفة في تحقيق بعض مسائل الإمام أبي حنيفة**، طبعه: ١، مؤسسة الكتب الثقافية، كال: ١٤٠٦هـ ـ١٩٨٦م .
٥٦ ـ فضلي، عبدالكريم، **د مباح په تقييد کې د اولو الأمر واک او د افغانستان په قوانينو کې يې تطبيقات**، د سلام پوهنتون د ماسترۍ رساله ، كال: ١٣٩٥ لمريز.
٥٧ ـ الفيومي، أحمد بن محمد بن علي المقري، **المصباح المنير في غريب الشرح الكبير للرافعي**، بيروت المكتبة العلمية، ب ت .
٥٨ ـ القرشي، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير(وفات: ٧٧٤هـ)، **تفسير القرآن العظيم**، طبعه: ٢، مدار طيبة للنشر والتوزيع، كال: ١٤٢٠هـ ـ ١٩٩٩م .

٥٩ - القرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين (وفات: ٦٧١هـ)، **الجامع لأحكام القرآن**، طبعه: ٢، دار الكتب المصرية القاهرة، كال: ١٣٨٤هـ - ١٩٦٤م.

٦٠ - القرطبي، أبو عمر يوسف بن عبد الله بن محمد بن عبد البر بن عاصم النمري (وفات: ٤٦٣ هـ)، **الاستيعاب في معرفة الأصحاب**، طبعه: ١، دار الجيل، بيروت، كال: ١٤١٢ هـ - ١٩٩٢ م .

٦١ - القزويني،ابن ماجة أبو عبد الله محمد بن يزيد ،(وفات: ٢٧٣هـ)، **سنن ابن ماجه**، ناشر: دار إحياء الكتب العربية، ب، ت .

٦٢ - القضاعي، يوسف بن عبد الرحمن بن يوسف، أبو الحجاج، جمال الدين ابن الزكي أبي محمد الكلبي المزي (وفات: ٧٤٢هـ)، **تهذيب الكمال في أسماء الرجال**، طبعه: ١، بيروت: مؤسسة الرسالة، كال: ١٤٠٠ – ١٩٨٠.

٦٣ - الكاسانی، الحنفي: علاء الدين، أبو بكر بن مسعود بن أحمد الكاساني (وفات: ٥٨٧هـ) **بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع** ، ط: ٢، ناشر: دار الكتب العلمية ، كال: ١٤٠٦هـ - ١٩٨٦م .

٦٤ - الكويت، وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية، **الموسوعة الفقهية الكويتية** ، طبعه: ٢، الكويت: دارالسلاسل، كال: (له ١٤٠٤ تر ١٤٢٧ هـ) .

٦٥ - المالكي ، محمد بن يوسف بن أبي القاسم بن يوسف العبدري الغرناطي (وفات: ٨٩٧هـ) **التاج والإكليل لمختصر خليل**، طبعه: ١، ناشر: دار الكتب العلمية ، كال: ١٤١٦هـ - ١٩٩٤م .

٦٦ - المالكي، محمد بن أحمد بن محمد عليش، أبو عبد الله (وفات: ١٢٩٩هـ)، **منح الجليل شرح مختصر خليل**، بيروت دار الفكر، كال: ١٤٠٩هـ - ١٩٨٩م .

٦٧ - المدني، مالك بن أنس بن مالك بن عامر الأصبحي (وفات: ١٧٩هـ)، **المدونة**، طبعه: ١، دار الكتب العلمية، كال: ١٤١٥هـ - ١٩٩٤م .

٦٨ - المرغينانى، ابوالحسن برهان الدين على بن ابى بكر، **الهداية شرح بداية المبتدى**، طبعه: ٣، القاهره، دار السلام، كال: ١٤٣٣هـ - ٢٠١٢م .

٦٩ - الموصلي، أبو الفضل عبد الله بن محمود بن مودود بن محمود، مجد الدين الحنفي (پيدايښت او وفات: ٥٩٩ - ٦٨٣هـ)، **الاختيار لتعليل المختار**، القاهرة: مطبعه الحلبي، كال: ١٣٥٦ هـ - ١٩٣٧ م .

٧٠ - النجدى الحنبلى، عبدالرحمن بن محمد قاسم العاصمى، پيدايښت او وفات يې (1312-1392هـ = **1901 – 1972** م)، **حاشية على الروض المربع شرح زاد المستقنع للبهوتى**، طبعه: ١، د اجزاءو شمير يې: ٧، مطبعه يې نه ده ذكر، كال: ١٣٩٧هـ .

٧١ - النووي، أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف (وفات: ٦٧٦هـ)، **المجموع شرح المهذب**، ناشر: دار الفكر، ب، ت .
٧٢ - النووى، أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف (وفات: ٦٧٦هـ)، **تهذيب الأسماء واللغات**، ناشر:دار الكتب العلمية، بيروت – لبنان ، ب، ت .
٧٣ - النيسابوري، أبو عبد الله الحاكم محمد بن عبد الله بن محمد بن حمدويه بن نُعيم بن الحكم المعروف بابن البيع (وفات: ٤٠٥هـ)، **المستدرك على الصحيحين**، طبعه:١، بيروت دار الكتب العلمية ، كال: ١٤١١ – ١٩٩٠ .
٧٤ - النيسابوري، مسلم بن الحجاج أبو الحسن القشيري (وفات: 261هـ)، **المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم = صحيح مسلم**، بيروت دار إحياء التراث العربي ، ب ت .

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانهٔ مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af